

Editorial

Sedmnáctý ročník časopisu, jehož druhé číslo otevíráte, je v několika ohledech přelomový. Naznačil to již editorial předchozího čísla, kterým se s pozicí předsedkyně redakční rady loučila profesorka Eliška Walterová. Na něj navazuje také rozhovor v tomto čísle, který s E. Walterovou vedl nový předseda mezinárodní redakční rady David Greger. Snad bude vhodné, aby pohled na předchozích šestnáct let časopisu prezentovaný v obou textech byl doplněn ještě několika poznámkami „z druhé strany“. Po většinu doby – jedenáct ročníků – jsem totiž byl výkonným redaktorem *Orbis scholae*. Protože vztahy v redakčním týmu byly vždy přátelské, dovolím si dále neformálně mluvit o Elišce, jak je ostatně známa na naší fakultě a univerzitě, v české pedagogické komunitě i v globálním prostředí srovnávacích pedagogů.

Číslo 16 se může zdát nekulaté a k bilancování nevhodné, ale v dnešní digitální době je vše založeno na dvojkové soustavě, a pak je $16 = 2 * 2 * 2 * 2$ neboli 2^4 ($2 * 2$), a dokonce $2^2 * 2^2$. Eliška sehrála klíčovou roli při vzniku časopisu a po oněch dlouhých 24 let vedla nejprve redakci, záhy pak redakční radu a mezinárodní redakční radu. Za tu dobu vyšlo 48 čísel: s vročením 2022 sice vyšlo jen jedno číslo a jedno dvojčíslo, ale už v roce 2006 vyšlo jedno číslo „nultého“ ročníku.

Předsedkyně redakční rady to se mnou neměla lehké, protože celou dobu časopis trápil jeden základní nešvar: jednotlivá čísla nevycházela včas. Na omluvu tohoto negativního jevu provázejícího náš časopis by bylo možné uvést různé víceméně oprávněné „objektivní příčiny“ (termín oblíbený sdělovacími prostředky v době našeho mládí). Ale přiznávám, že velký kus viny padá na mou hlavu a je důsledkem ne-realistické snahy o ideální odbornou i technickou podobu jednotlivých textů. Ačkoli jsem nastupoval s rozsáhlými zkušenostmi s přípravou různých typů publikací, trvalo mi dlouho zvládnout úlohu výkonného redaktora *vědeckého* časopisu. Neulehčil mi to ani široký tematický záběr časopisu, který vyžaduje posuzování jak obsahově, tak metodologicky velmi rozmanitých textů a hledání vhodných recenzentů, zatím většinou s omezením na českou odbornou komunitu.

Obávám se, že chronické zpoždění ve vydávání časopisu Elišku velmi trápilo, protože jsem ji poznal jako velice svědomitou kolegyni, která stále usilovala o řádný průběh procesů, do kterých byla zapojena, a korektní přístup k autorům a spolupracovníkům. Nikdy během těch let však to se mnou a s redakcí nevzdala. Sama plnila vždy své úkoly včas, trpělivě a citlivě nás podporovala a usměřňovala v naší práci.

6 Pravidelnost a předvídatelnost termínů není silnou stránkou našeho časopisu. V čem jsme, doufám, naopak úspěšni, je snaha o udržení standardu kvality publikovaných textů. Že to není v našich podmínkách zcela triviální, ukazuje i veřejné dění: opakovaně propukají aféry ukazující, že uchazeči o vedoucí místa v akademickém i politickém světě ve své kariéře hledali a hledají cesty, jak snadno získat body za publikační činnost. Náš časopis se dosud bránil a ubránil predátorským i jiným neetickým praktikám, přestože jsme opakovaně dostávali více či méně explicitní nabídky, abychom se zapojili do obchodu s vědeckými publikacemi či citacemi.

Na druhou stranu se *Orbis scholae* zatím ani zdaleka nevyšvihl do první ligy světové vědy, a ani ve druhé lize nevedeme žebříček. Možná jsme věřili, že návrat českých a slovenských sociálních věd mezi světovou špičku bude rychlejší. Ale to asi platí pro postsocialistickou transformaci nejen ve vědě, ale i v dalších oblastech života.

Čeští a slovenští autoři jsou schopni vstupovat prostřednictvím anglických textů v našem časopisu do mezinárodního kontextu. Anglické texty se sporadicky, ale přesto začínají objevovat i mimo tematická čísla. Zatím však časopis v tomto smyslu neslouží jako atraktivní publikační platforma pro autory z jiných zemí střední a východní Evropy (kromě Slovenska), kteří by produkovali kvalitní výzkumná sdělení. Do otevřených čísel sice je submitována řada anglicky psaných textů zejména z postsovětského prostoru, prakticky bez výjimky však nesplňují základní požadavky kladené na vědeckou studii a neprojdou přes první redakční čtení do recenzního procesu.

Větší citační ohlas v mezinárodních databázích mají v našem časopisu publikované příspěvky zavedených autorů globálního Severu. Nejjasnějším příkladem je text F. A. J. Korthagena, který jsme publikovali před třinácti lety a jenž má trvajícím mezinárodní i domácí dopad. (Neuvádím záměrně standardní odkazy na články, nechceme si tímto laciným způsobem navyšovat citovanost v našem časopisu vydaných textů.) Ukazuje to mimo jiné, že přenos do místního odborného diskurzu se daří, pokud text vstupuje do prostředí, kde je autor už dříve recipovaný, je známým a zvaným hostem. Je to vlastně známý Menónův paradox, podle kterého nemůžeme poznat nic nového. Podobně bychom mohli připomenout články M. Braye, J. Tobina nebo S. Powerové. Mezi tyto zahraniční hvězdy se podle citací ve WoS vešel domácí text *In pursuit of educational change: Transformation of education in the Czech Republic*, na kterém se přitom opět autorsky podílela E. Walterová s D. Gregerem. Studie vyšla již v prvním ročníku časopisu, má tedy výhodu, že sbírá citace nejdéle, a současně díky detailní analýze důležitého historického období a precizní práci s odbornou terminologií zůstává cenným zdrojem pro domácí i zahraniční badatele.

Mezi hojněji citovanými texty vydanými v *Orbis scholae* se však objevují i méně známá jména tam, kde se nám podařilo přispět k relativně novým a aktuálním výzkumným problémům – nejvýrazněji v poslední době tematické číslo o soukromém doučování redigované V. Šťastným (kterému mimochodem Eliška byla školitelkou) a M. Nutsou Kobakhidze. Přál bych si, aby podobného ohlasu dosáhlo i v roce 2022 vydané dvojčíslo o využití dat pro monitorování a snižování absencí žáků.

Další možné kritérium pro hodnocení, nakolik je časopis jen lokálním „samizdatem“ pro vědce zaměstnané u vydavatele, anebo naopak platformou pro širší odbornou komunikaci, je institucionální příslušnost autorů. Pokud se podíváme na aktuální číslo, podle afiliací obsahuje texty z Bratislavy, Liberce a Prahy. V šestnáctém ročníku vyšlo celkem 14 studií, z nich pouze u dvou měl první autor afiliaci k Univerzitě Karlově, u patnáctého ročníku šlo o čtyři první autory ze 13 recenzovaných článků.

Aktuální číslo časopisu také potvrzuje trvajících tematickou šíři i metodologickou pestrost studií, kterou zmiňují výše: z hlediska zaměření na stupně vzdělávání sahá od primární školy (studie V. Francové a A. Páchové o přístupech učitelů prvního stupně ke školní neúspěšnosti žáků), přes základní a střední školu jako celek (intervence do klimatu učitelských sborů popisovaná týmem A. Rozkocové a spolupracovníků) po vysokoškolskou pedagogiku (K. Černickaja a L. Sokolová). Metodologicky se jedná o přehledovou studii, smíšený observační design a u nás poměrně vzácný typ výzkumu – kvaziexperimentální studii. Číslo doplňuje zpráva V. Šťastného z mezinárodní vědecké konference organizace IEA v Dublinu a výše zmíněný rozhovor o minulosti a hlavně budoucnosti našeho časopisu.

Tematická otevřenost časopisu může být výhodou pro postizení širších souvislostí problematiky vzdělávání a školství, ale i z hlediska zajištění dostatečného počtu kvalitních textů, proto jsme ji ostatně dosud zachovali. Na druhou stranu takové pojetí příliš nepomáhá tomu, aby si časopis našel stálou cílovou skupinu čtenářů a spolupracovníků. Řešit toto a podobná dilemata bude úkolem pro obměněnou redakční radu. V redakci se budeme snažit udržet a rozvíjet vše dobré, čeho *Orbis scholae* pod Eliščiným vedením dosáhl, a konečně se vypořádat s tím, co se nám dosud nedařilo.

Dominik Dvořák
výkonný redaktor